

כאשר בייג'ינג זועמת - מדיניות של ענישה כתגובה לפגיעה באינטרסים סינים

אייל פרופר

בשנים האחרונות, וככל שסין מתחזקת, הממשל בבייג'ינג מפעיל מדיניות ענישה נגד מדינות שפוגעות באינטרסים סינים, לעיתים בשל פעילות שקשורה לקשריה ההדוקים של אותה מדינה עם ארצות הברית. צעדי הענישה מכוונים ל"בטן הרכה" של הסחר במטרה לפגוע בסקטור יצרני מרכזי ולסמן את הקווים האדומים עבור סין. כך נעשה בין היתר מול נורבגיה, דרום קוריאנה, קנדה ואוסטרליה. האם סין תפעל כך נגד ישראל? למרות התהדקות הקשרים המסחריים, בישראל לא נוצרה תלות בסין. על ישראל להמשיך ולגוון שיתופי פעולה בינלאומיים ולהימנע ממצב שמדינה זרה, כמו סין, תוכל לנקוט דיפלומטיית איומים נגד מגזרים כלכליים מובילים בה.

לאחרונה פורסם על ידי מחלקת המדינה האמריקאית כי ישראל קרובה להסכם עם ארצות הברית לא להתקין בשטחה מערכות G5 של חוזה-וויי. הפרסום הפומבי לא גרר עד כה תגובה סינית רשמית, אולם כתב בכיר באחד משופרי השלטון הסיני צייץ כי זה "סקנדל וכפיות טובה" מצד ישראל, שאיננה מעריכה ידידותה רבת השנים של סין. האם מקרים נוספים מעין אלו יובילו למשבר ואולי לדיפלומטיית ענישה סינית נגד ישראל?

בשנים האחרונות, וככל שסין חשה מחוזקת, הממשל בבייג'ינג מפעיל מדיניות ענישה נגד מדינות שפוגעות באינטרסים סינים, לעיתים בשל קשרים הדוקים בין אותה מדינה לארצות הברית והיצמדות פומבית למדיניות האמריקאית. הענישה איננה רק בשל פגיעה באינטרסי ליבה מהותיים, כסוגיית טאיוואן, 'סין אחת' והיבטים הקשורים לריבונות סין, אלא גם בגין פעולות שפוגעות באינטרסים אחרים – ביטחוניים ומסחריים, או פעולות שמוגדרות כהתערבות בוטה ב"סוגיות פנים" ומעליבות מנהיגים בכירים במפלגה.

צעדי הענישה מכוונים פעמים רבות ל"בטן הרכה" של הסחר עם מדינה ספציפית במטרה לפגוע בסקטור יצרני מרכזי בה. גם כאשר הסיבה האמיתית אינה נאמרת בגלוי, ברור כי הצעדים הינם תגובת עונשין, בהתאם להנחיה שמגיעה מבייג'ינג ומבוצעת על ידי הפקידות. הסינים פועלים בשיטת 'המקל והגזר', בציפייה שבעקבות פגיעה כלכלית בענף ייצוא מוביל במדינת היעד, יפנו נציגי הסקטור הנפגע לממשל המרכזי בדרישה לנקוט צעדים מתאימים לצמצום הפגיעה. משום שמדינות דמוקרטיות פועלות בהתאם לכללים וחוקים מערביים דמוקרטיים, סין מתקשה לעיתים להשיג מטרות קצרות טווח באמצעות ענישה, אולם לטווח ארוך התגובה מסמנת למדינה הנענשת את הקווים האדומים וגבולות הסבלנות הסיניים.

דוגמאות מהשנים האחרונות של שימוש סיני בענישה, ברובה כלכלית, כחלק מהשפה הדיפלומטית, ומהן אפשר ללמוד מהן הסוגיות עליהן נוטים הסינים להגיב וכיצד:

נורבגיה: באוקטובר 2010 הכריזה נורבגיה על ליו שיאו-בו (Liu Xiaobo), פעיל זכויות אדם שנשפט ל-11 שנים בכלא בשל פעילותו נגד המשטר בבייג'ינג, כזוכה בפרס נובל לשלום. דובר משרד החוץ

הסיני קרא להחלטה "חילול הקודש" (blasphemy) ובתגובה הפסיקה סין מפגשים רשמיים עם אנשי ממשל נורבגים למשך כשש שנים. במישור המסחרי עצרה סין ייבוא סלמון מנורבגיה, שהוביל להפסד כספי של למעלה ממיליארד דולר לשנה, עד שבסוף 2016 הושג הסכם לחידוש היחסים, בו נכתב, בין היתר, כי "הממשל הנורבגי מייחס חשיבות רבה לאינטרסי הליבה של סין, לא יתמודד בפעולות שיפגעו בהם, ויעשה כל שביכולתו למנוע נזקים עתידיים ליחסים הבילטרליים".

קוריאה הדרומית: ב-2016 הודיעה קוריאה הדרומית כי החליטה להציב בשטחה מערכת הגנה אווירית אמריקאית (THAAD) נגד תקיפה אפשרית מקוריאה הצפונית. סין התנגדה נחרצות, בטענה שהמכ"ם של המערכת יפגע בביטחונה הלאומי. לאחר שהמערכת הוצבה על אדמת קוריאה בפברואר 2017, החלו צעדים כלכליים. הממשל הסיני לא הודה שמדובר בסנקציות, אלא רק בכך שהצעד הקוריאני פגע ברגשות העם הסיני. בין היתר, החל חרם בלתי רשמי על סמסונג, והציבור הסיני כמעט חדל לרכוש מכשירי טלפון מתוצרתה. חלקה של סמסונג בשוק הסיני צנח מ-20 אחוזים ב-2015, לפחות מ-2 אחוזים ב-2017. בשנים אלו התחזקה מאד חואה-וויי, כמו חברות סיניות נוספות, על חשבון סמסונג. הסינים החרימו את רשת הסופרמרקטים הדרום-קוריאנית הפופולרית Lotte. בין 2016 ל-2018, הפסידה החברה כ-880 מיליון דולר, הפסיקה פעילותה ומכרה את סניפיה לחברה הסינית, Lique Commercial Group. הפגיעה הכלכלית (כ-15 מיליארד דולר, כולל ירידה של למעלה מ-48 אחוזים בתיירות הסינית) הובילה למשא ומתן וחזרה לנורמליזציה. לאחר שקוריאה הדרומית הסכימה לא להציב מערכות נוספות בשטחה, לא להצטרף למערכת הגנה אווירית בחסות אמריקאית ולא ליצור ברית משולשת עם יפן וארצות הברית נגד סין.

קנדה: בדצמבר 2018 נעצרה בקנדה מנג וואן-ג'ואו (Meng Wanzhou), בתו הבכורה של מייסד חואה-וויי, שסומנה כיורשת ושימשה בתפקיד סגן יו"ר התאגיד ומנהלת הכספים הראשית. מעצרה, שנבע מבקשת הסגרה אמריקאית באשמה של פגיעה בסנקציות על איראן, היווה עלבון אישי לראשי ההנהגה בבייג'ינג, בין היתר בשל חשיבות תאגיד חואה-וויי ומעמד המשפחה באליטה הכלכלית והמפלגתית. לאחר מספר ימים במהלכם ניסו הסינים, ללא הצלחה, לפעול במישור הדיפלומטי ולשחררה, נעצרו בסין שני קנדים, הדיפלומט לשעבר מיכאל קובריג ואיש העסקים מיכאל ספאוויר, ולאחר מספר חודשים הואשמו בריגול. ארבעה בעלי אזרחות קנדית שמתגוררים בסין הואשמו בהברחת סמים ונידונו בחודשים האחרונים לעונשי מוות.

מעבר למעצרים אלה הפעילה סין את השוט הכלכלי. בין היתר, הופסק ייבוא בשר ושמן קנולה, שני רכיבים חשובים בייצוא הקנדי. בינואר 2019 הודיעו הרשויות הסיניות כי התגלו מזיקים במשלוחי שמן קנולה והפסיקו את הייבוא מקנדה. הנזק הכלכלי מוערך בכ-2 מיליארד דולר בשנה. ביוני 2019, ערב הגעתו של ראש ממשלת קנדה ג'סטין טרודו לפסגת ה-G20, הודיעה סין כי מצאה תוספי מזון אסורים במשלוחי בשר חזיר וכי רישומי הייצוא העידו על כשלים. כתוצאה מכך הפסיקה סין יבוא בשר מקנדה.

למרות הכחשות רשמיות, אין ספק כי מעצר הקנדים והצעדים הכלכליים נועדו לשמש כקלף מיקוח במטרה לשחרר את מנג. הסגרתה האפשרית לארצות הברית תוביל, קרוב לוודאי, לגזרי דין קשים נגדם, לצד פגיעה אפשרית נוספת בסקטור העסקי בקנדה.

אוסטרליה: בעקבות תמיכה אוסטרלית במדיניות ארצות הברית נגד סין, כולל הצהרת ראש הממשלה סקוט מוריסון בחודש אפריל 2020, שיש לקיים חקירה בינלאומית לגבי מקורות הפצת

נגיף הקורונה, החלה סין, ללא הכרזה רשמית, בצעדי ענישה. הכלכלה האוסטרלית נסמכת מאד על יחסי הסחר עם סין. 38 אחוזים מכלל הייצוא האוסטרלי ב-2019 היה עם סין. במאי 2020 הודיעה סין על איסור ייבוא בשר בקר מארבעה ספקים אוסטרלים, שאחרים על כ-35 אחוזים מכלל ייצוא הבשר בלמעלה ממיליארד דולר בשנה. בהמשך הודיעה סין כי בכוונתה להטיל מכס של 80.5 אחוז על ייבוא שעורה מאוסטרליה. זאת בעקבות טענה על הצפה וסובסידיה שפגעה במחיר הממשי של השעורה. לפי הערכה אוסטרלית, הפגיעה בייצוא תגיע לכ-750 מיליון דולר בשנת 2020. ב-18 באוגוסט 2020 דיווח היומון SCMP כי משרד הסחר בבייג'ינג פתח בחקירה נגד ייבוא יין אוסטרלי לסין, בעקבות תלונה של איגוד יצרני האלכוהול בסין על אודות מחירי היצף שפוגעים בשוק המקומי. לפי פרסומים אוסטרליים, ב-2019 ייצוא היין מאוסטרליה לסין הסתכם ב-1.3 מיליארד דולר, שוק הייצוא העיקרי שלה. אחד מיצרני היינות האוסטרלים הגיב כי הופתע מההחלטה הסינית שנובעת ממניעים פוליטיים ו"לא מכוונת נגד המדינה הנכונה". לאור הצעדים הסינים מתקיימים דיונים באוסטרליה לגבי היחסים המדיניים והכלכליים אל מול המעצמות, ובעיקר באשר לתלות הכלכלית מול סין.

לקחים ומשמעויות לישראל

ביוני 2000 הוביל לחץ אמריקאי לביטול עסקה עם סין למכירת מערכת התראה אווירית מתקדמת מסוג פאלקון. בעקבות הביטול השעתה סין את הקשרים הרשמיים עם ישראל למשך כשנתיים, עד שהוסכם על פיצויים בסך מאות מיליוני דולרים. חלפו שנים עד שניבנה בסיס יחסים חדש המבוסס על סחר אזרחי.

המתיחות המתגברת בין ארצות הברית וסין, והלחץ על ישראל לבחור צד, עלולים להוביל למשברים חדשים עם סין. דוגמא לצעד נגד ישראל כאיתות פוליטי התקבל בסוף 2017, כאשר בעקבות הכרזת הנשיא דונלד טראמפ על העברת השגרירות האמריקאית לירושלים, פרסמה סין אזהרת מסע לישראל ומספר התיירים בתחילת 2018 צנח בכשלושים אחוזים וגרם פגיעה כלכלית בענף התיירות.

ישראל צריכה לפעול בהתאם לאינטרסים הביטחוניים והאסטרטגיים שלה ולשמר את היחסים המיוחדים שניבנו במהלך השנים עם ארצות הברית. לצד זאת, מומלץ ללמוד מניסיון העבר, לקיים ערוץ הידברות עם הממשל הסיני, להימנע מהצהרות מיותרות ולא לפגוע ללא צורך בסין. לסיום, למרות שסין הינה שותפת הסחר השנייה בחשיבותה לישראל והסחר עימה ב-2019 הגיע לכ-13 מיליארד דולר, לא נוצרה במגזר כלשהו בישראל תלות בשוק הסיני או בהשקעות סיניות. ישראל צריכה להמשיך ולגוון שיתופי הפעולה הכלכליים על מנת להימנע ממצב שמדינה זרה, כסין, תוכל לעשות שימוש בדיפלומטית איומים נגד אחד המגזרים הכלכליים המובילים בה.